

УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Гулак Олександр,

Здобувач вищої освіти спеціальності 071 Облік і оподаткування

Миколаївський національний аграрний університет

м. Миколаїв, Україна

Анотація: Розглядаються теоретичні та практичні аспекти управління дебіторською заборгованістю підприємства як складової системи фінансового менеджменту. Підкреслюється значення раціональної організації обліку, аналізу та контролю розрахунків із дебіторами для забезпечення ліквідності й фінансової стійкості. Дослідження висвітлює, як структура заборгованості, методи її оцінювання та використання аналітичних показників впливають на якість управлінських рішень і результати діяльності підприємства. Окремо акцентовано роль інформаційних технологій та автоматизованих систем обліку у підвищенні оперативності контролю розрахунків і зниженні ризиків неповернення боргів.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, управління заборгованістю, фінансова стійкість, ліквідність підприємства, обліково-аналітичне забезпечення, резерв сумнівних боргів, контроль розрахунків, кредитний ризик, фінансовий менеджмент, інформаційні системи.

Дебіторська заборгованість є важливою складовою фінансової системи підприємства та впливає на його ліквідність і платоспроможність. Вона відображає обсяг ресурсів, тимчасово вилучених із господарського обороту. Її стан визначає можливості підприємства виконувати поточні зобов'язання. Ефективне управління нею формує передумови стабільного функціонування суб'єкта господарювання. У сучасних умовах економічної нестабільності значення цього об'єкта зростає. Це підтверджується результатами дослідження, у якому доведено залежність фінансової стійкості від якості управління розрахунками з дебіторами.

У науковій літературі дебіторську заборгованість розглядають як фінансовий актив, що здатний приносити економічні вигоди у майбутньому [2]. Такий підхід підкреслює її інвестиційний характер. Водночас вона виступає формою розміщення оборотного капіталу підприємства. Це свідчить про подвійність її економічної природи. З одного боку вона забезпечує збут продукції. З іншого створює ризик втрати ліквідності.

Економічна сутність дебіторської заборгованості проявляється через її функції у системі фінансового менеджменту. Вона виступає інструментом стимулювання продажів та розширення клієнтської бази. Надання відстрочки платежу підвищує конкурентоспроможність підприємства. Разом із тим зростає ймовірність прострочення платежів. Це підвищує потребу у контролі та аналізі розрахунків. Тому управління нею потребує комплексного підходу [4].

Ефективність управління залежить від класифікації дебіторської заборгованості. Поділ за строками погашення, ліквідністю та ступенем ризику

дає змогу оцінити якість активів. Така систематизація створює основу для фінансового аналізу. Вона допомагає визначити проблемні борги. Класифікаційний підхід також сприяє плануванню грошових потоків. Дослідники наголошують на важливості аналітичної деталізації для прийняття управлінських рішень.

Нормативні засади обліку дебіторської заборгованості визначають правила її відображення у звітності. Відповідно до стандарту вона визнається активом за наявності економічної вигоди та можливості достовірної оцінки [1]. Такий підхід забезпечує реальність показників фінансової звітності. Стандарт також передбачає поділ на довгострокову та поточну заборгованість. Це необхідно для коректного аналізу ліквідності. Вимоги стандарту формують методичну основу обліку.

Важливим інструментом управління є резерв сумнівних боргів. Його створення дозволяє враховувати ризик неповернення заборгованості. Розрахунок резерву може здійснюватися різними методами. Найпоширеніші базуються на аналізі платоспроможності дебіторів або статистичних показниках минулих періодів. Використання резерву забезпечує достовірність оцінки активів. Це підвищує якість фінансової інформації.

Суттєву роль відіграє аналітична оцінка стану дебіторської заборгованості. Аналіз її структури та динаміки дозволяє виявити тенденції змін. Це створює можливість прогнозування грошових потоків. Дослідження показують, що зростання частки прострочених боргів знижує фінансову стійкість підприємства [3]. Регулярний аналіз сприяє своєчасному реагуванню на ризики. Він також підтримує стабільність господарської діяльності.

Важливим напрямом удосконалення управління є впровадження внутрішнього контролю. Контроль дозволяє забезпечити дотримання умов договорів і своєчасність розрахунків. Він включає перевірку первинних документів і звіряння залишків. Наявність контрольних процедур знижує ризик помилок. Це підвищує достовірність облікових даних. Дослідники підкреслюють значення контролю як складової управлінської системи.

Сучасні інформаційні технології розширюють можливості управління дебіторською заборгованістю. Автоматизація облікових процесів підвищує оперативність обробки даних. Інформаційні системи дозволяють відстежувати стан розрахунків у режимі реального часу. Це сприяє швидкому прийняттю управлінських рішень. Цифрові інструменти також забезпечують аналітичну деталізацію показників. У наукових дослідженнях доведено їх позитивний вплив на ефективність управління.

Порівняльний аналіз стандартів обліку показує різні підходи до оцінки дебіторської заборгованості. Національні стандарти орієнтовані на принцип обачності. Міжнародні стандарти акцентують увагу на прогнозуванні кредитних ризиків. Використання ризик-орієнтованих моделей дозволяє оцінити очікувані збитки. Це підвищує аналітичну цінність звітності. Такий підхід сприяє підвищенню ефективності фінансового управління.

Раціональне управління дебіторською заборгованістю є необхідною умовою стабільності підприємства. Воно забезпечує оптимальний рівень ліквідності та мінімізує ризики неплатежів. Системне поєднання обліку, аналізу та контролю формує якісну інформаційну базу управління. Використання нормативних інструментів і цифрових технологій підсилює результативність цього процесу. Підприємства, що впроваджують комплексний підхід, демонструють вищу фінансову стійкість. Це підтверджує стратегічну роль управління дебіторською заборгованістю у сучасних умовах розвитку економіки.

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ МФУ від 08.10.1999 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 17.02.2026)
2. Степаненко О. І., Дубовик М. Ф. Аналіз дебіторської заборгованості, її вплив на фінансовий стан та ділову активність підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2022. № 2(88). С. 116–125. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/37945/Dub_2022_2.pdf (дата звернення: 17.02.2026)
3. Грицай О. І., Станасюк Н. С. Управління дебіторською заборгованістю підприємства в контексті її обліково-аналітичного забезпечення. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 15. С. 825–832.
4. Яременко Л. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю в системі забезпечення ефективної діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 12. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9714> (дата звернення: 18.02.2026). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.12.78](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.12.78)

Abstract: *The theoretical and practical aspects of managing the receivables of an enterprise as a component of the financial management system are considered. The importance of rational organization of accounting, analysis and control of settlements with debtors is emphasized to ensure liquidity and financial stability. The study highlights how the structure of debt, methods of its assessment and the use of analytical indicators affect the quality of management decisions and the results of the enterprise's activities. The role of information technologies and automated accounting systems in increasing the efficiency of settlement control and reducing the risks of non-repayment of debts is separately emphasized.*

Key words: *receivables, debt management, financial stability, enterprise liquidity, accounting and analytical support, reserve for doubtful debts, settlement control, credit risk, financial management, information systems.*

Науковий керівник:

Дубініна М.В.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет*